

Pedologické praktikum - téma č. 7:

Práce v pedologické laboratoři - půdní chemie

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Půdní chemie a fyzikální chemie

Stanovení obsahu půdní organické hmoty žíháním

Stanovení půdní reakce aktivní pH/H₂O

Stanovení půdní reakce potenciální výměnné pH/KCl

Stanovení stupně nasycenosti sorpčního komplexu bazicky působícími kationy T, S a V

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ztráta žiháním

Ztráta žiháním je orientační metoda stanovení procentického podílu humusových látek minerálních horizontů na hmotnosti jemnozemě daného půdního horizontu.

Zdůraznění přibližnosti stanovení není míněno pejorativně. Naopak: ztráta žiháním (angl. loss-on-ignition method) je nejrychlejší, nejjednodušší a z hlediska praktického lesníka většinou zcela dostačující zdroj informací o tom, s jakým obsahem humusových látek můžeme počítat v dané hloubce na daném stanovišti.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Z hlediska lesního hospodářství lze vymezit lesní půdy, na kterých by se tato metoda přibližného stanovení obsahu organických látek neměla používat takto:

- v první řadě v těch horizontech, kde se vyskytuje organická hmota v nehumifikované formě;
- dále na těžkých, jílovitých půdách, kde bude vázáno značné procento vody ve formě, které není desorbovatelné při 105°C;
- v substrátových horizontech, kde obecná absence organické hmoty musí zcela zákonitě vést k relativně vysoké chybě;
- v případě tradičního postupu s žíháním při 600°C též u všech karbonátových půd;
- u půd vzniklých v oblastech s vysokým podílem limonitu, goethitu a sádrovce.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Navržená metodika je tedy nejpřesnější u povrchových humusových horizontů zrnitostně lehčích nekarbonátových půd, tj. v případě pedonů, které na LPF ČR převládají.

V lesnických oborech používaná metodika vychází ze stanovení ztráty žíháním ze vzorku vysušeného do konstantní hmotnosti. Důvodem k tomuto kroku je zvýšení objemu výsledků: tím, že je žíhám vzorek vysušený jen při přibližně 23°C, dojde k odpaření nepoměrně většího množství půdní vody než je tomu u vzorku vysušeného při teplotě 105°C. A dojde-li tedy k odpaření onoho nepoměrně většího množství vody, je zcela jasné, že získaný výsledek musí být z hlediska cíle, tj. zjištění obsahu humusových látek, nesrovnatelně více zkreslený.

Vlastní způsob výpočtu musí být shodný s výpočtem procenta sušiny.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Poznámky

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a Státním rozpočtem ČR InoBio – CZ.1.07/2.2.00/28.0018

Půdní reakce aktivní, půdní reakce potenciální výměnná

Půdní reakce je základní fyzikálně-chemická vlastnost lesních půd. Je dána poměrem mezi koncentrací hydroxoniových a hydroxylových ionů v půdní suspenzi. Tento poměr je vyjádřený vodíkovým exponentem, hodnotou pH.

Její přímý vliv na lesní porosty spočívá především v jejím zásadním ovlivnění biochemických půdních procesů a procesů příjmu živin jednotlivými autotrofními organismy. Význam reakce lesních půd je možno spatřovat především ve skutečnosti, že aktuální odběr přijímaných forem živin je vázán na aktuálně probíhající biochemické reakce, katalyzované v prostředí většinou specifických koncentrací vodíkových ionů. Zde se výrazně projevuje jak fenomén vysoké proměnlivosti hodnot půdní reakce ve vertikálním směru (v rámci jednoho pedonu), tak i skutečnost, že nadložní humus lesních stanovišť různých dřevinných skladeb vykazuje již ze své primární podstaty zcela různou hodnotu půdní reakce.

Stanovení půdní reakce je jedním z vůbec nejpoužívanějších a nejstandardnějších pedologických stanovení.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Z metodologického hlediska je zapotřebí vycházet z toho, že rozeznáváme tři základní formy půdní reakce:

- půdní reakce aktivní ($\text{pH}/\text{H}_2\text{O}$);
- půdní reakce potenciální hydrolytická (Ha ; $\text{mmol H}^+ \cdot 100 \text{ g}$ půdy);
- půdní reakce potenciální výměnná (pH/KCl).

Z hlediska možných zdrojů chyb je v první řadě nutno zmínit běžně prováděné srovnávání hodnot půdní reakce ze sice stejných výzkumných ploch, ale získaných zcela jiným laboratorním vybavením, tj. upozornit na vliv historicky podmíněného přechodu z analogových acidimetrů na digitální pH-metry. Právě v případě půdní reakce platí, že chceme-li srovnávat, pak jedině výsledky získané stejnou metodikou na stejném vybavení.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Z hlediska možných zdrojů chyb je dále nutné upozornit na určitá úskalí při porovnávání hodnot půdní reakce aktivní s hodnotami půdní reakce potenciální výměnné. Obecně platí, že na většině půd ČR je v důsledku uměle zvýšeného stavu vodíkových ionů do té doby vázaných na sorpčním komplexu půdní reakce potenciální výměnná přibližně o 0,5 pH nižší (jt. charakterizující v y š š í aciditu) než hodnota půdní reakce aktivní. Nejde jen o to, o kolik bude nižší - to bude nepochybně v první řadě záviset na koncentraci použitého chloridu a teprve poté na stupni nasycenosti sorpčního komplexu a uvolnění jím do té doby vázaných ionů H^+ a Al^{3+} .

Důležité je též to, zda v pedonu nebude takové množství $CaCO_3$, že při inkubaci s použitým chloridem dojde k tvorbě $CaCl_2$, při spotřebování celého množství účinné složky extraktantu. V tom případě v vytěsňování do té doby na volných místech sorpčního komplexů vázaných kyselých kationů vůbec nedojde.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Půdní výměnná sorpce, výpočet stupně nasycení sorpčního koloidního komplexu bazickými kationy

Půdní výměnná sorpce je schopnost půdy vázat vodu a kationy a aniony minerálních látek na vnitřním/vnější povrchu organomin. koloidní frakce (koloid je pevná půdní částice organického či minerálního původu s průměrem menším než 0,0001 mm ($< 1 \cdot 10^{-7} \text{m}$, $< 0,1 \mu\text{m}$). Z hlediska koloidů samých je obecně důležitá právě jejich velikost a nikoliv chemická podstata či výchozí látka. Organominerální výměnný sorpční komplex jako celek disponuje převažujícím povrchovým nábojem záporným).

Náboj daného koloidu přitom obecně vzniká jako odraz dvou různých příčin:

- existující disharmonie v nábojích koloid skládajících jednotlivých ionů, tvořících buď strukturu organického polymeru či krystalickou mřížku daného minerálu;
- konkrétní důsledek adsorpce přebytečného množství ionů.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Poznámky

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a Státním rozpočtem ČR InoBio – CZ.1.07/2.2.00/28.0018

Základní veličinou, charakterizující výměnnou půdní sorpci je kationová výměnná kapacita (KVK, angl. CEC); při výpočtech procentického nasycení sorpčního komplexu půdy kationy ji označujeme T.

Druhou základní veličinou je celkový obsah aktuálně vázaných kationů na výměnných místech sorpčního komplexu (okamžitý obsah výměnných kationů) - hodnota S.

Hodnotou komplexně charakterizující kvalitu sorpčního komplexu daného lesního stanoviště je pak procentický stupeň nasycenosti sorpčního komplexu výměnnými kationy - hodnota V.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Výměnné kationy jsou následující:

- bazicky působící jednomocné kationy draslíku a sodíku,
- bazicky působící dvoumocné kationy vápníku a hořčíku,
- kysele působící kationy trojmocného železa a hliníku a jednomocného vodíku a amonného ionu,
- kationy mikrobiogenních dvoumocných prvků - manganu, zinku a mědi.
- kationy prvků, vyskytujících se v oblastech s vysokou mírou antropogenní zátěže nebo v oblastech polyminerálního zrudnění - olovo, kobalt, nikl, baryum, aj.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hodnotu S primárně ovlivňují tři základní faktory:

- mateční hornina (půdotvorný substrát) lesního stanoviště;
- obsah a formy půdní vody;
- míra intenzity mineralizaci půdní organické hmoty.

Je tedy zřejmé, že z lesnického hlediska je význam hodnoty S mimořádný: informuje nás o celkovém množství vyměnitelných (tj. pro rostlinu dostupných) primárně produkovanými H^+ iony a prostřednictvím disociace vydýchaného oxidu uhličitého i sekundárně dostupnými HCO_3^- přímo aktuálně dostupných) bazických kationů

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Co se týče stanovení **hodnoty T**, spočívá ve vytěsnění výměnných kationů roztokem určité soli a jejich následným měřením. KAPPENOVA (1929) metoda není z tohoto hlediska metodou přesnou, nicméně pro potřeby cvičení a z hlediska její provázanosti s hydrolytickou aciditou byla zvolena jako metoda optimální. Při vlastní analýze dojde ve vodném roztoku octanu sodného k výměnně do té doby na koloidech vázaných kyselých kationů za dodané kationy sodíku, což je následováno tvorbou kyseliny octové.

Z hlediska laboratorních analýz se tedy využívá schopnosti půdního vzorku poutat relativně silný hydroxid a uvolňovat e k v i v a l e n t n í množství zcela jistě slabé kyseliny. Tato schopnost, představované uměle zvýšeným stavem do té doby na koloidech vázaných kationů se označuje jako hydrolytická acidita (půdní reakce potenciální-hydrolytická).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Lesní půda, tj. půda, kterou my jsme společně vzorkovali, se jako nasycená hodnotí tehdy, má-li $V > 50 \%$.

V případě lesních půd s $V > 75 \%$ se jedná o půdy vysoce nasycené a s $V < 30 \%$ o půdy vysoce nenasycené.

Významným zdrojem možných chyb jsou používané jednotky. Půdní výměnná sorpce se udává v $\text{mmol} \cdot \text{kg}^{-1}$. Jednotka mol je vztažena na molekulu dané látky. Z toho vyplývá, že použijeme-li součtovou metodu ionové výměnné kapacity, nemůžeme vycházet ze zjištěného obsahu jednotlivých prvků v standardně udávaných $\text{mg} \cdot \text{kg}^{-1}$ (kterýžto údaj je ovšem též nutno přepočíst, neboť většina metodik poskytuje výsledky v $\text{mg} \cdot \text{l}^{-1}$), ale tyto hodnoty musíme vztáhnout jednak k moci daných prvků a jednak k jejich atomové hmotnosti. V případě lesních půd je navíc situace komplikována výrazným podílem adsorpce vodíku v sorpčním komplexu. Kvantifikace výměnného vodíku je podmíněná jednak snížením hodnoty pH, které je úměrné výměnné aciditě daného vzorku a jednak konkrétní metodikou, kdy jednotkové změně pH tlumivého roztoku odpovídá jiné molární množství H^+ .

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Poznámky

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a Státním rozpočtem ČR InoBio – CZ.1.07/2.2.00/28.0018